مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰. پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020
۶۳- ۴۳
تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۱۷ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۳۹۹/۱۱/۱۳

ظرفیت سنجی لایحه تقسیمات سیاسی در توسعه پایدار سرزمینی[۱]

مهدی عارف پور: دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
رحیم سرور[۲]: استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
علیرضا استعلاجی: استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد یادگارامام "ره"–شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده
«تقسیمات کشوری» یکی از ابعاد سازماندهی سیاسی فضا است. تمام حکومت‌ها برای مقاصد سیاسی و اداری به واحدهای کوچک‌تر تقسیم می‌شوند و هریک از این واحدها دارای یک مدیریت محلی است که به اداره امور می‌پردازد. درواقع، تقسیمات کشوری به تقسیم‌بندی فضای کشور به واحدهای کوچک‌تر، برای سهولت اداره آن، تأمین امنیت و بهبود اوضاع اجتماعی، اقتصادی اطلاق می‌شود. توسعه ملی بر مبنای واحدهای فضایی تقسیمات کشوری استوار است. ازاین‌رو بین نظام تقسیمات کشوری و توسعه ملی رابطه تنگاتنگی وجود دارد. بر این اساس هدف پژوهش شناسایی و ارزیابی مؤلفه‌ها و متغیرهای ظرفیت سنجی لایحه تقسیمات کشوری در توسعه پایدار سرزمینی می‌باشد. تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع تحلیلی است. جمع‌آوری داده‌ها موردنیاز پژوهش در قالب مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای و پرسشنامه بوده است. جامعه آماری شامل کارشناسان، مدیران و معاونان وزارت کشور می‌باشند که از تعداد ۴۰۰ نفر متخصص حوزه پژوهش، با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۰ نمونه به‌طور تصادفی تعیین‌شده است. ابزار طیف پاسخگویی به‌صورت لیکرت در ۵ درجه خیلی کم (امتیاز ۱) تا خیلی زیاد (امتیاز ۵) که تکمیل و وزن‌دهی گردید. یافته‌ها نشان می‌دهند مؤلفه‌های قانونی، مدیریتی، نهادی، محتوایی و سیاست‌گذاری در رتبه‌های یک تا پنج قرار گرفته‌اند. نتایج حاکی از آن است که میزان تأثیر مستقیم مؤلفه‌های قانونی و مدیریتی برابر با ۰٫۶۴۹ بوده است که نشان می‌دهد به ازای یک واحد تغییر در مؤلفه قانونی، میزان مؤلفه مدیریتی به میزان ۰٫۶۴۹ واحد تغییر خواهد یافت.

واژگان کلیدی: تقسیمات سیاسی، آمایش سرزمین، توسعه‌یافتگی، لایحه تقسیمات کشوری

Capacity assessment of the bill of political divisions in sustainable territorial development

Abstract
"Country divisions" are one of the dimensions of the political organization of space. All governments are divided into smaller units for political and administrative purposes, and each of these units has a local administration that manages affairs. In fact, the division of a country refers to the division of the country's space into smaller units, to facilitate its administration, provide security and improve the social and economic situation. National development is based on the spatial units of the country's divisions. Therefore, there is a close relationship between the system of national divisions and national development. Accordingly, the purpose of this study is to identify and evaluate the components and variables of capacity measurement of the bill of national divisions in sustainable territorial development. The research is applied in terms of purpose and descriptive and survey in nature, as well as analytical. Data collection required for the research was in the form of documentary study, library and questionnaire. The statistical population includes experts, managers and deputies of the Ministry of Interior, out of 400 experts in the field of research, 200 samples were randomly determined using the Cochran's formula. Response spectrum tool in the form of Likert in 5 degrees very low (score 1) to very high (score 5) that was completed and weighted. Findings show that legal, managerial, institutional, content and policy components are ranked one to five. The results show that the rate of direct impact of legal and managerial components was equal to 0.649, which shows that for one unit of change in the legal component, the amount of management component will change by 0.649 units.

Key Words: Political Divisions, Land Management, Development, National Divisions Bill

۱- این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان "تحلیلی بر نقش تقسیمات سیاسی در توسعه سرزمینی با تأکید بر لایحه تقسیمات " در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات به راهنمایی نویسنده اول و مشاوره نویسنده دوم در حال انجام است.
۲- نویسنده مسئول، sarvarh83@gmail.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

مقدمه

از ویژگی‌های مهم فرایند توسعه، موزون بودن آن است و در شرایطی که فرایند توسعه دچار ناموزونی شود، اساساً تحقق توسعه دچار خدشه‌ای جدی و بنیانی خواهد شد که یکی از مسائلی که پروسه توسعه را ناهماهنگ می‌کند، مسئله تمرکزگرایی در توسعه است (لطفی، ۱۳۹۵، ۷۶). توسعه نتیجه تلاش و بسیج نیروهای مادی و انسانی برای اهداف مترقی توسعه‌یافتگی است و از این رهگذر است که فقر، بی‌سوادی، وابستگی و اختناق جای خود را به رفاه، آزادی و قدرت می‌دهند، اما موفقیت در مسیر توسعه تنها با یک دید همه‌جانبه به محیط توسعه امکان‌پذیر خواهد بود. به این صورت که توسعه در جوامع مختلف تابع شرایط نهادی است که در آن جوامع وجود دارد. شرایط و نظام حاکم است که فرایند توسعه را سریع‌تر یا کندتر می‌کند. امروزه، دولت‌ها و تصمیمات دولتی یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در شکل‌دهی الگوی سلسله‌مراتب و روابط توسعه سکونت‌گاهی است؛ به‌گونه‌ای که بسیاری از نظریه‌پردازان مسائل شهری معتقدند که با تأثیر نافذ و عظیم سرمایه‌گذاری دولتی در ایجاد کلان‌شهرها، دولت‌ها می‌توانند در رشد شهرهای متوسط از طریق تمرکززدایی یا تجمیع تأثیر بگذارند و توزیع متعادل‌تری از جمعیت شهری و فعالیت‌های تولیدی اقتصادی ایجاد کنند (O'loughlin, Toal, & Chamberlain-Creangă, ۲۰۱۳, ۲۲۸).

یکی از عمده‌ترین مسائلی که فراروی کشورهای درحال‌توسعه قرار دارد، دستیابی به توسعه سرزمینی و منطقه‌ای است، به دلیل اهمیت کارکرد نظام تقسیمات کشوری در توسعه این کشورها، صاحبان قدرت با تأکید بر توسعه پایدار، سعی بر انتخاب ساختار اداری - سیاسی و تصمیمات سیاسی دارند که تأثیرگذاری بهینه در جهت دستیابی به مضمون فوق در پی داشته است. تقسیمات کشوری یکی از چارچوب‌ها و بسترهایی است که نهادهای مختلف را در دل خود جای‌داده و نیز از نظام مدیریتی کشور تأثیر می‌پذیرد (Muir, ۲۰۱۵, ۷۱)؛ لذا در فرایند توسعه همپای نهادهای مختلف مؤثر است. زیرا اختیارات و قدرت تصمیم‌گیری و کارکرد سیاسی واحدهای تقسیمات درون کشور که البته تابع نوع دولت و سیستم سیاسی در سطح ملی می‌باشد، در قالب تقسیمات کشوری متبلور می‌شود. کارکرد تقسیمات کشوری که شاید موردتوجه تمام نظام‌های سیاسی می‌باشد، عبارت است از تأمین خدمات و امکانات برای مناطق نیازمند و تسهیل حاکمیت دولت تا پایین‌ترین سطح سیاسی. چرا که شاخص‌هایی از قبیل دسترسی مناسب سکنه در واحد سیاسی به خدمات و تقویت روحیه مشارکت عمومی می‌تواند به ایجاد فضایی امن برای ساکنین نواحی و گسترش حاکمیت دولت منجر شود. نظام تقسیمات کشوری می‌تواند متضمن روش‌هایی درجهت تجدیدنظر در مقررات و رویه‌ها باشد تا از آن راه شرایط تحقق توسعه اقتصادی و اجتماعی را فراهم آورد. (Wilk, ۲۰۰۴,۲۴۱) به عبارتی هر دولت به‌منظور برقراری نظم، امنیت عمومی، تسهیل اداره امور، تأمین رفاه مردم و مدیریت بر کشور نیازمند تقسیم سرزمین به واحدهای سیاسی - اداری مشخص و معینی می‌باشد؛ در غیر این صورت" حاکمیت دولت بر کشور" دچار اشکال و نهایتاً به اضمحلال آن و ازهم‌گسیختگی کشور منجر می‌شود. درگذشته تقسیمات سیاسی - اداری به دلیل محدودیت وظایف دولت حتی‌الامکان به" حفظ نظم و امنیت عمومی و اخذ مالیات " محدود می‌شده است؛ لذا کم و کیف تقسیمات اداری - سیاسی چندان مدنظر نبوده و باتوجه به ساختارهای اداری و متمرکز و یک‌طرفه و از بالابه‌پایین دولت تقسیمات اداری - سیاسی نیز بر پایه شاخص‌های شهودی، طبیعی و فرهنگی (زبان و مذهب، قومیت) به‌منظور پاسخ به نیازهای فوق‌الذکر شکل گرفت و بحث‌هایی از قبیل نقش مشارکت مردم و استعدادهای مناطق در توسعه چندان مطرح نبوده است؛ ولی به‌تدریج با تغییر ماهیت و نحوه عملکرد دولت‌ها و مداخله بیشتر مردم در ساختار اداری، قلمرو و حدود وظایف از شکل سنتی "حفظ نظم و امنیت عمومی و اخذ مالیات "به‌سوی برنامه‌ریزی و مسئولیت‌پذیری برای پیشرفت جوامع سوق یافت، لذا ساختار اداری دولت دچار تحولات اساسی شد و وظایف آن نیز پیچیده و متعدد گردید. در نتیجه تقسیم سرزمین به واحدهای سیاسی که منطبق با ساختار جدید باشد، ضروری به نظر می‌رسید، لذا واحدهای جدید سیاسی با اهداف تمرکززدایی سیاسی - پارلمانی و اداری اجرایی به وجود آمد (Geldermann & Rentz, ۲۰۰۰, ۴۲).

در این راستا شکل‌دهی استان‌ها و ایالت‌های جدید در قالب تقسیمات سیاسی به‌عنوان یک تغییر سیاست در نحوه کنترل و اداره نواحی از شکل متمرکز به‌صورت غیرمتمرکز، پارادایم جدیدی محسوب شده که از اواخر قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم در معادلات کنترل و مدیریت کشورها به‌عنوان یک ضرورت موردتوجه قرار گرفته است و از جمله اهدافی که در تمام برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی از همان سال‌های اولیه انقلاب مورد تأکید بوده محرومیت‌زدایی و کاهش نابرابری منطقه‌ای و توسعه سرزمینی است اما بررسی‌ها نشان می‌دهد همچنان بین استان‌های کشور از نظر سطح

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰. پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

توسعه‌یافتگی تفاوت زیادی وجود دارد و این نابرابری‌ها نیز بعضاً در داخل یک استان کاملاً مشهود است. زیرا بخش عمده‌ای از سرمایه‌گذاری در استان‌ها در مراکز صورت می‌گیرد و به‌صورت معناداری مرکز استان با شهرستان‌های اطراف از نظر سطح برخورداری متفاوت است. عدم تعادل شدید در نظام‌های شهری منجر به خلأ کارکردی آشکاری در سطوح میانی گردیده است. در چنین شرایطی تعدیل قطب‌گرایی در توسعه منطقه‌ای و سرزمینی و تمرکززدایی از شهر نخست قدامی منطقه‌ای درجهت توسعه سرزمینی منطقه خواهد بود. این راهبرد با ایجاد تعادل در ساختار فضایی منطقه‌ای از سنگینی وزنه اصلی منطقه یعنی شهرهای مسلط کاسته و به برقراری توازن شبکه‌ای کمک می‌کند؛ از جمله عواملی که سبب شده تا چنین تحقیقی انتخاب شود می‌توان به اهمیت بسیار زیاد تقسیمات کشوری در ایران به لحاظ ابعاد سیاسی و اقتصادی آن اشاره کرد.

هدف از مقاله حاضر تحلیلی بر نقش تقسیمات سیاسی در توسعه سرزمینی و منطقه‌ای با تأکید بر تقسیمات کشوری در است. بدین منظور پرسش اصلی پژوهش این است مؤلفه‌های تقسیمات کشوری در ظرفیت سنجی لایحه تقسیمات کشوری کدام‌ها هستند و چه تأثیری بر یکدیگر دارند و کدام مؤلفه‌ها دارای ارجحیت بیشتری هستند؟

پیشینه تحقیق

تقسیمات سیاسی یک کشور به‌مثابه قالب سیاسی و مدیریتی فضای ملی است. درواقع تقسیمات فضای ملی جایگاه هر بخش از پهنهٔ سرزمینی را در ساختار فضایی کشور مشخص می‌کند؛ بنابراین، تقسیمات کشوری باید بر اساس اصول و چهارچوب‌ها و واقعیت‌های جغرافیایی باشد و به‌منظور کارآمدی هرچه بهتر تنظیم شود و الگوی راهبردی جغرافیایی را بر اساس قوت‌ها ضعف‌ها فرصت‌ها و تهدیدها شکل می‌دهد (رشیدی، ۱۳۹۵، ۱۵۷).

در این زمینه می‌توان به نقش مدیریت سیاسی و چگونگی تصمیم‌گیری مدیران در حوزهٔ شهرها در جذب سرمایه‌گذاری بخش دولتی، نقش تصمیمات سیاسی در دریافت خدمات عمومی، نقش تصمیمات سیاسی در ارتقایابی مکان جغرافیایی به مرکز ناحیه‌ای از طریق تصمیمات سیاسی و تقسیمات کشوری و... اشاره کرد.

تقسیمات کشوری

تقسیمات کشوری، نوعی سازماندهی فضایی – اداری برای تسهیل در اعمال حاکمیت دولت، شیوه مدیریت و تصمیم‌گیری و همچنین انتظام نوع و نحوه رابطه دولت – ملت و ملت با ملت می‌باشد. در همین ارتباط محدوده‌های متوازن تقسیمات کشوری در واقع ظرف مکانی به شمار می‌رود که می‌توان آن را فصل مشترک تمام پدیده‌های عینی و غیرعینی نظیر منابع طبیعی، جمعیت، سنت و فرهنگ، فعالیت؛ زیرساخت‌ها، تشکیلات، روابط، حرکات و ... دانست که به‌تبع پیشینه تاریخی، نظام حکومتی، ضرورت‌های سیاسی و اجتماعی – اقتصادی در ظرف زمان انتظام و آرایش خاصی به خود می‌گیرد.

تحقیقات متعدد در ارتباط با موضوع در جدول شماره ۱ ارائه گردیده است.

اصول مبنا در فرایند سازماندهی سیاسی فضا عبارت از:

۱. اصل تسهیل خدمات‌رسانی در ناحیه سیاسی – جغرافیایی؛
۲. اصل دسترسی سریع و کم‌هزینه به مرکز خدمات یا کانون ناحیه سیاسی در مقیاس موردنظر؛
۳. اصل رضایتمندی سکنه فضای جغرافیایی از الگوی قالب‌گیری سیاسی – فضایی؛
۴. اصل مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری ملی و منطقه‌ای؛
۵. اصل وحدت، وفاق و وفاداری ملی و یکپارچگی سیاسی – فضایی؛
۶. اصل یکپارچگی و وحدت سازمانی و اداری در تعامل بخش دولتی و مردم در یک نظام از سطح ملی تا سطح محلی؛
۷. اصل پویایی و نقش‌آفرینی نواحی و مناطق در الگوی کارکردهای سطح ملی و در چهارچوب رقابت سازنده میان مناطق؛
۸. اصل تمرکز در سیاست‌گذاری‌های کلان و امور ملی و عدم تمرکز در سیاست‌ها و تصمیم‌گیریهای مربوط به امور منطقه‌ای و محلی؛ به‌عبارت‌دیگر توزیع منطقی قدرت سیاسی و اجرایی در فضای کشور (حافظ نیا و قالیباف، ۱۳۸۰، ۴۰).

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰. پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

جدول ۱-پیشینه تحقیقات انجام شده در تقسیمات کشوری

احمدی پور و همکاران، ۱۳۹۳	تحلیل کارکردی تقسیمات کشوری در اجرای برنامه‌های آمایش سرزمین با تأکید بر ایران	نتیجه بررسی‌ها نشان داد که تقسیمات کشوری از سه جهت عمده: ۱- ایجاد یک پایگاه اطلاعاتی ۲- ایجاد یک مبنا و بستر برای برنامه‌های آمایش ۳- مکانیسم اجرای برنامه‌های آمایش از طریق تمرکززدایی می‌تواند در اجرای طرح‌های آمایش سرزمین مؤثر باشد. از طرف دیگر تقسیمات کشوری ایران به دلیل ناهمگن بودن حوزه‌های تقسیماتی و به‌تبع آن عدم انطباق با الزامات منطقه‌ای و همچنین سیستم حکومتی متمرکز که موجب تمرکز جمعیت و فعالیت‌ها در مرکز و عدم تعادل در ابعاد مختلف در سطح سرزمین شده است، نتوانسته کارایی لازم را در تهیه و اجرای برنامه‌های آمایش داشته باشد.
لطفی، ۱۳۹۵	سازماندهی سیاسی فضا بر اساس شاخص‌های توسعه پایدار در پراکنش فضایی نابرابری‌های ناحیه‌ایی در سه استان خراسان بزرگ	نتایج پژوهش حاکی از شکاف ملموس نابرابری از لحاظ سهم شاخص‌های توسعه پایدار در سطح شهرستان‌های استان‌های خراسان شمالی، رضوی و جنوبی می‌باشد که شاخص‌های مورد بررسی و رتبه‌بندی آن‌ها خود گویای این مطلب می‌باشد.
رشیدی، ۱۳۹۶	آسیب‌شناسی ژئوپلیتیکی تقسیمات کشوری ایران از منظر آمایش سرزمین	یافته‌های تحقیق به مسئله عدم انطباق تقسیمات کشوری فعلی ایران بر نواحی جغرافیایی (طبیعی و انسانی) و نیز عدم توجه به مؤلفه‌های شکلی در سازماندهی سیاسی فضا و تقسیمات کشوری از جمله عوامل شکل و وسعت و استقرار نامتوازن مراکز استان‌ها پرداخته و نتایج نشان می‌دهد آسیب‌ها به‌طور مستقیم بر توسعه، امنیت و توازن فضایی در کشور اثر منفی می‌گذارد.

توسعه و توسعه سرزمینی

به‌طور کلی برنامه‌ریزی توسعه سرزمینی عبارت است از ساماندهی توزیع جمعیت فعالیت‌ها و سکونتگاه‌ها در سطح فضا باتوجه به قابلیت‌های سرزمین درجهت استفاده مناسب از منابع و بهبود پایدار کیفیت زندگی برنامه‌ریزی با نگاهی عمیق و همه‌جانبه، به مسائل منطقه‌ای در پی انتظام کانون‌های زیستی در فضای منطقه یا به‌عبارت‌دیگر در پی فراهم ساختن بهترین شرایط زیست و روابط مناسب بین کانون‌های زیستی است (احمدی‌پور و منصوریان، ۱۳۸۵، ۶۴).

یکی از اهداف مهم تقسیمات کشوری کمک به برقراری رشد و توسعه همه مناطق یک کشور در قالب توسعه ناحیه‌ای است. توسعه ناحیه‌ای به‌عنوان یکی سیاست جدید برای حل مشکلات جوامع مناطق پیرامونی و محروم (Polèse, ۱۹۹۹, ۳۰۲). تلاش می‌کند که بهترین شرایط و امکانات را برای توسعه جامع همه نواحی فراهم اورده و تفاوت‌های کیفیت زندگی بین ناحیه‌ای و درون ناحیه‌ای را به حداقل برساند یا از میان بردارد. به‌عبارت دیگر توسعه ناحیه‌ای فرایند رشد و تغییرات ساختار در درون ناحیه، شامل جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است که هدف آن افزایش سطح جوامع درون ناحیه می‌باشد.

جغرافیدانان سیاسی تعریف و تحلیل‌های متفاوتی از مفهوم قلمرو جغرافیایی کشور در چند دهه اخیر ارائه نموده‌اند. برخی از این اندیشمندان سرزمین را بخشی از جلوه‌گاه جغرافیایی می‌دانند که با ادامه فیزیکی قلمرو یک کشور برابری پیدا می‌کند. این مفهوم گسترده فیزیکی با حمایت سیاسی، یک ساختار حکومتی به خود می‌گیرد. مفهوم فوق پهنه فیزیکی یک سیستم سیاسی را معرفی می‌کند که در حکومتی ملی و یا در بخشی از آن‌که از گونه‌ای اقتدار برخوردار باشد قوام می‌یابد. این تعریف مبین جدایی‌ناپذیری جنبه‌های سیاسی مفهوم سرزمین از مفهوم حکومت است (مجتهدزاده، ۱۳۹۵، ۲۳۱). با این تعریف در جهان کنونی بخشی از مفهوم کشور در

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰. پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

مفاهیم جغرافیای سیاسی نهفته است. بنابراین، سرزمین عامل مادی و اساسی تشکیل کشور محسوب می‌شود. چنین مفهومی نه تنها به این معنی است که افراد تشکیل‌دهنده آن ملزم به سکونت در سرزمین انتخابی خود یا پدرانشان می‌باشند، بلکه خود کشور نیز نهادی است که بدون وابستگی به مفهوم قلمرو، نمی‌تواند وجود داشته باشد. در واقع کشور یک تعاونی ارضی است. از نگاه جغرافیای سیاسی قلمرو کشور مکانی است جغرافیایی که او برای سکونت گروه انسانی، ثانیاً کالبد گیری مفهوم کشور و ثالثاً برای اعمال حاکمیت حکومت، وجود سرزمین معین را یکی از عوامل اصلی سازنده کشور تعریف می‌نماید از الزامات بلافصل آن محسوب می‌شود.

قلمرو واژۀ قلمرو[1] ترکیبی از اسم (قلم) و فعل امر (رو) و به معنای اسم ظرف (مکان) است؛ یعنی محل روان بودن قلم کسی و قلمرو به معنای ملک مطیع است و در عرف، نشان‌دهنده محدوده مالکیت و حاکمیت یک واحد اکولوژیک بر یک محدوده جغرافیایی در شکل زمین و منابع مادی آن است (Kitchin & Thrift, ۲۰۰۹, ۴۸). جانوران برای زندگی و فعالیت‌های زیستی‌شان محدوده مشخصی برای خود برمی‌گزینند. حیوانات از رهگذر نشانه‌های ساده بصری، آوایی، چشایی و خواص بویایی مرزهایشان را تعیین و نشانه‌گذاری می‌کنند و در نگاه داشت قلمروشان می‌کوشند (Var-tanian et al., ۲۰۱۳). میزان وضوح این نشانه‌ها در فضا، مقدار کنترل بر محدوده قلمرو (مرزها) را نمایان می‌کند (علی‌الحسابی و دانشمند، ۱۳۸۷). از این رو، واژۀ قلمرو ناظر به فضای محدود شده‌ای است که افراد و گروه‌ها از آن به‌عنوان محدوده اختصاصی استفاده و دفاع می‌کنند. به فراخور وسعت و توانمندی، قلمروهای مختلفی وجود دارد که زمینه بروز کنش‌های متنوعی از همکاری تا جنگ ساکنان هستند. در حوزۀ رفتار انسان اجتماعی، قلمرو بخشی از سطح زمین است که گروهی خاص یا موجودیتی سیاسی مدعی مالکیت و حاکمیت بر آن است. بنابراین، قلمروها نشان‌دهنده اعمال قدرت بر فضا هستند که در عالی‌ترین سطح در قالب کشور – ملت‌ها سر برآورده‌اند. امروزه، قلمرو گستره فضایی قدرت یک کشور و منابع مادی تأمین‌کننده آن قدرت است. باوجود اختلاف دیدگاه‌ها درباره تحولات مفهومی این واژه، سرزمین یا قلمرو بخش جدایی‌ناپذیر ساختار کشورها در قوانین بین‌المللی است (کاویانی راد، ۱۳۹۲).

ازاین رو، قلمرو کشور عبارت است از سرزمینی (اعم از زیرزمین، آب‌های داخلی و هم مرز، فضای هوایی و برخی منابع دریایی نزدیک سواحل این سرزمین) که حکومت مدعی مالکیت آن است و کشورهای دیگر نیز این ادعا را به رسمیت می‌شناسند (Crawford, ۲۰۱۹, ۶۱). مسائل مربوط به درک مفهوم قلمرو و نقش آن در مناسبات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مورد توجه جغرافیدانان بوده است. جغرافیدانان مانند زیست‌شناسان، واژۀ قلمرو را به مفهوم عام آن به کار می‌برند؛ یعنی ناحیه‌ای که در آن حقوق مالکیت اعمال می‌شود و به‌گونه‌ای محدود و مرزبندی می‌شود. جغرافیدانان از واژۀ مرز برای بیان حدود چنین قلمروهایی استفاده می‌کنند. در سطح کره زمین نواحی متفاوتی وجود دارد که موقعیت و کارکرد قلمرو این نواحی راهبرد پایش (کنترل) آن محدوده را گریزناپذیر می‌کند. این پایش اغلب زمینه کنش ساکنان را در قالب همزیستی، هماوردی و کشمکش (از مقیاس خرد تا کلان) فراهم کرده است. در جغرافیای سیاسی سه مفهوم سرزمین، مرز و حاکمیت برای شکل‌دهی به قلمرو رابطه نزدیکی دارند. براساس این، قلمرو فضای متأثر از قدرت، سلطه و مالکیت است (Jones et al., ۲۰۱۴,۷۹) و شدت نفوذ قدرت، سلطه و مالکیت تابع شاخصه‌های وزن مکانی مانند پهناوری، میزان و تنوع منابع طبیعی، شکل موقعیت آفندی، پدافندی، راهبردی، گذرگاهی، فضای کارآزمایی[2]، عمق راهبردی و... است (J. Agnew & Muscarà, ۲۰۱۲,۳۹).

شکل ۱-ابعاد قلمروگرایی

۱-Territory

۲-Maneuver space

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

شکل ۲-مفاهیم قلمروگرایی

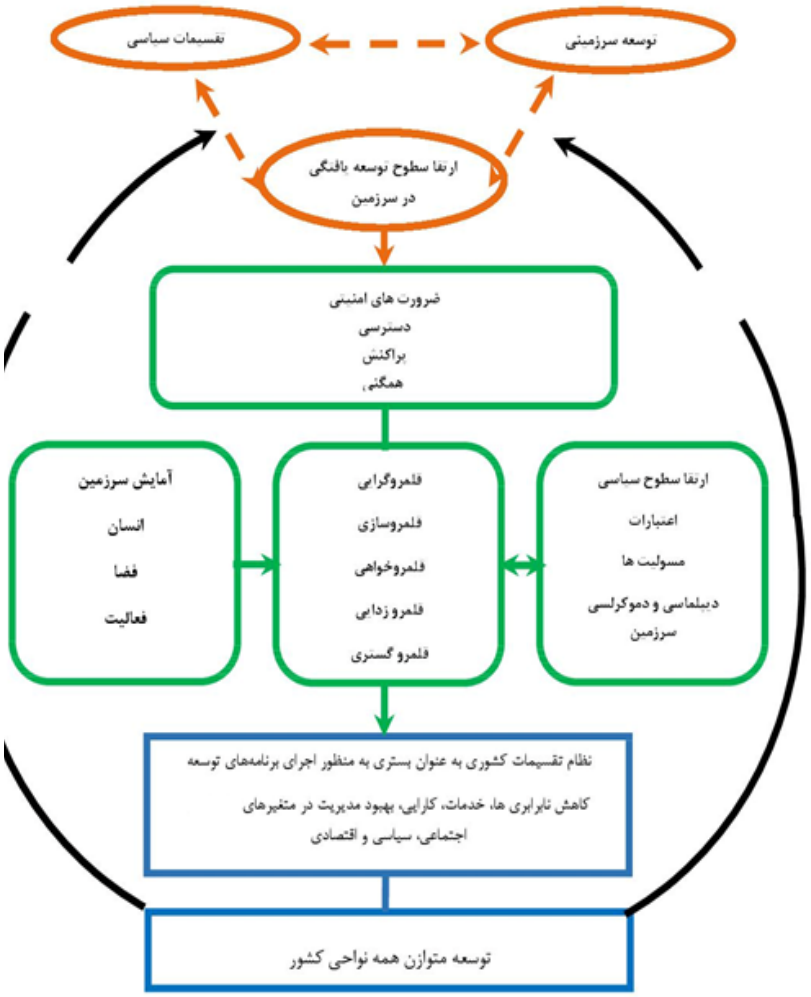

شکل ۳-مدل مفهومی پژوهش
منبع: نگارندگان

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

جدول ۲-مؤلفه‌ها و متغیرهای تحقیق

مؤلفه		متغیرها
ساختاری و سیاست‌گذاری	x1	تفرق و نبود ارتباط ارگانیک از سطح راهبرد و سیاست‌ها در لایحه تقسیمات کشوری
	x2	تفرق در نظام داده و اطلاعات ملاک عمل سیاست‌گذاری تا اجرا در لایحه تقسیمات کشوری
	x3	وجود واگرایی‌های سیاسی در لایحه تقسیمات کشوری
	x4	واگرایی برنامه‌های مدیریتی تهیه شده در ارائه الگویی کارآمد لایحه تقسیمات کشوری
	x5	سنتی بودن برنامه‌ریزی در ساختار لایحه تقسیمات کشوری
	x6	بخشی بودن نظام برنامه‌ریزی در ساختار لایحه تقسیمات کشوری
	x7	تأکید بر مؤلفه‌های اقتصادی به‌جای انسانی و فضایی در لایحه تقسیمات کشوری
	x8	باورهای ضعیف متولیان امر به اثربخشی توانمندی‌های هر استان
	x9	عدم تعریف و تحقق ساختارهای آمایش سرزمین در لایحه تقسیمات کشوری
	x10	عدم پیاده‌سازی لایحه تقسیمات کشوری مبتنی بر رویکرد ایرانی - اسلامی
	x11	ضعف نظام برنامه‌ریزی در پذیرش و نهادینه ساختن لایحه تقسیمات کشوری
محتوایی	x12	فقدان بانک اطلاعاتی یکپارچه در استخراج اسناد کارآمد و به‌روز در لایحه تقسیمات کشوری
	x13	عمیق بودن نابرابرهای منطقه‌ای به حدی که در لایحه تقسیمات کشوری بی‌توجه مانده است
	x14	انتزاعی بودن لایحه تقسیمات کشوری
	x15	کم‌توجهی به ساختارهای سازمانی در لایحه تقسیمات کشوری
	x16	عدم توجه به توسعه متوازن و پایدار ملی و منطقه‌ای در لایحه تقسیمات کشوری
	x17	فقدان رویکرد ساختاری و راهبردی در لایحه تقسیمات کشوری
	x18	نبود یا ضعف ترتیب میان نهادی و درون نهادی در لایحه تقسیمات کشوری
	x19	عدم هماهنگی و توسعه‌یافتگی سرزمین در لایحه تقسیمات کشوری
	x20	ناشناخته ماندن نگرش یک‌پارچه در مدیریت سطوح مختلف فضایی لایحه تقسیمات کشوری
مدیریتی	x21	مبتنی بودن نظام تخصیص بر چانه‌زنی‌های مدیریتی
	x22	تأکید بیش از حد لایحه تقسیمات کشوری بر آبادی مکان بجای رفاه و امنیت انسان‌ها
	x23	تغییرات زیاد در سطوح مدیریت
	x24	نبود ائتلاف بین متخصصان حوزه‌های علمی و ارائه تعریف میان‌رشته‌ای از تقسیمات کشوری
	x25	عدم وفاق بین وزارت راه و شهرسازی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و وزارت کشور
	x26	وجود تعدد برداشت از مفهوم و رسالت تقسیمات کشوری
	x27	عدم توفیق جایگاه نظام مدیریت شهری نزد سازمان‌های ذی‌مدخل
	x28	وجود تعارض بین مؤلفه‌ها سطح فضا یا مؤلفه‌های تصمیم‌گیری بخشی
	x29	تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی تقسیمات کشوری
	x30	بخشی‌نگر بودن دیدگاه‌ها و نگرش مدیریتی در سازمان‌های ذی‌مدخل
	x31	سیاسی بودن تصمیمات و رویکرد فن‌سالاری به‌جای رویکرد انسان‌محور در لایحه تقسیمات کشوری
قانونی	x32	عدم تعریف دقیق جایگاه تقسیمات کشوری
	x33	ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب تقسیمات کشوری تهیه شده در ارائه الگوی کارآمد برای توسعه پایدار و یکپارچه
	x34	کارآمدی پایین برنامه‌های پنج‌ساله در ارتباط با تقسیمات کشوری
	x35	ضعف الگوهای تحلیل نظام فضایی در چهارچوب قوانین و سیاست‌های تقسیمات کشوری
	x36	تقلیل‌گرایی تقسیمات کشوری به یک سری طرح‌های توصیه‌ای بدون پشتوانه نهادی و قانونی محکم
	x37	عدم جدیت در تدوین آیین برنامه‌های اجرایی
	x38	وجود اسناد بالادست سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی با رویکرد بخشی
	x39	میزان شفافیت پایین قوانین و سیاست‌های تقسیمات کشوری
	x40	پیگیری نه‌چندان قوی برای اجرایی شدن مصوبات لایحه تقسیمات کشوری
	x41	واگرایی مدیریتی و رویه‌ای بین سازمان‌ها و وزارتخانه‌های ذی مدخل در لایحه تقسیمات کشوری
	x42	میزان انسجام قانونی در ساختار سازمانی لایحه تقسیمات کشوری
	x43	تعدد قوانین و مقررات و هم‌پوشانی در لایحه تقسیمات کشوری
	x44	عدم تناسب قوانین مدون در لایحه تقسیمات کشوری

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

نهادی	x45	تنوع نهادهای حاکمیتی با سایر نهادها در تقسیمات کشوری
	x46	تنوع نهادهای عمومی - خصوصی
	x47	میزان واگرایی ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان در فرایند تصمیم‌گیری تقسیمات کشوری
	x48	میزان اعتماد درون نهادی
	x49	میزان انسجام و توان جمعی
	x50	میزان انعطاف‌پذیری نهادی
	x51	میزان الزام قانونی در تشریک‌مساعی نهادها در لایحه تقسیمات کشوری

منبع: نگارندگان

توسعه پایدار و عدالت فضایی با رعایت توان سرزمینی و سطح تاب‌آوری سرزمینی می‌باشد بر این اساس ویژگی‌های لایحه تقسیمات کشوری در شکل شماره ۴ قابل مشاهده می‌باشد.

مهم‌ترین هدف لایحه نظام تقسیمات کشوری تقسیم و ساماندهی فضای سرزمینی به واحدها و سطوح به‌منظور اعمال حاکمیت، فراهم آوردن موجبات همسویی و هماهنگی در فعالیت سازمان‌ها، مؤسسات دولتی، محلی، نهادهای عمومی و انقلاب اسلامی، ایجاد وحدت و وفاق ملی در راستای توازن و تعادل بخشی به فرآیندهای

شکل ٤- ویژگی‌های لایحه تقسیمات کشوری

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

روش‌شناسی

پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع تحلیلی است. قلمرو مکانی این پژوهش، دستگاه‌های متولی تقسیمات کشوری و توسعه سرزمینی می‌باشد. در روش اسنادی با مطالعات کتابخانه‌ای چارچوب نظری تحقیق تدوین و متغیرهای تقسیمات سیاسی و توسعه سرزمینی احصاء گردید. جمع‌آوری داده‌ها موردنیاز پژوهش در قالب موارد زیر بوده است:

مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای: در این شیوه اطلاعات و آمارهای موجود در مورد مداخلات صورت‌گرفته در تقسیمات سیاسی اخذ شد. اطلاعات مربوط به آمارهای جمعیتی مرکز آمار، اطلاعات و داده‌های مربوط به منطقه موردمطالعه، طرح مطالعه یافته، پروژه‌ها اجرا شده، از جمله این داده‌ها هستند.

پرسش‌نامه: اطلاعات مربوط به نهادها، الزامات بخش‌های مختلف قانونی، سیاست‌گذاری، اطلاعات مربوط به توسعه‌یافتگی، با طرح و تکمیل پرسش‌نامه‌ها در جامعه مورد موردمطالعه حاصل شده است.

مصاحبه: در پاره‌ای موارد جهت شناخت و درک عمیق‌تر مسائل تقسیمات سیاسی از بعد نهادی و هم‌افزایی اقدام به مصاحبه با کارشناسان نهادهای مدیریت شهری، برنامه‌ریزی شهری شده است.

به‌منظور تعیین حجم نمونه از جدول تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. بر این اساس، تعداد ۴۰۰ نفر جامعه آماری با استفاده از فرمول فوق ۲۰۰ نمونه به‌طور تصادفی تعیین‌شده است. ابزار طیف پاسخگویی به‌صورت لیکرت در ۵ درجه خیلی کم (امتیاز ۱) تا خیلی زیاد (امتیاز ۵) که توسط صاحب‌نظران حوزه‌های برنامه‌ریزی شهری و جغرافیای سیاسی تکمیل و وزن‌دهی گردید. به‌منظور سنجش پایایی ابزار از ضریب آلفا کرونباخ استفاده‌شده است. ضرایب آلفا که بالاتر از ۰,۷ است، حاکی از پایایی ابزار است. به‌منظور بررسی برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS از آزمون میانگین و تحلیل عاملی استفاده شده است.

تجزیه‌وتحلیل داده‌ها

این پژوهش در قالب ۵۱ متغیر و ۵ مؤلفه سیاست‌گذاری، محتوایی، مدیریتی، قانونی و نهادی احصاء گردیده است. جدول ۳ نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به مؤلفه قانونی است که میانگین برای این مؤلفه برابر با ۸۰,۱۶ و همچنین کمترین مقدار میانگین مربوط به مؤلفه سیاست‌گذاری برابر با ۵۸,۶۱ است.

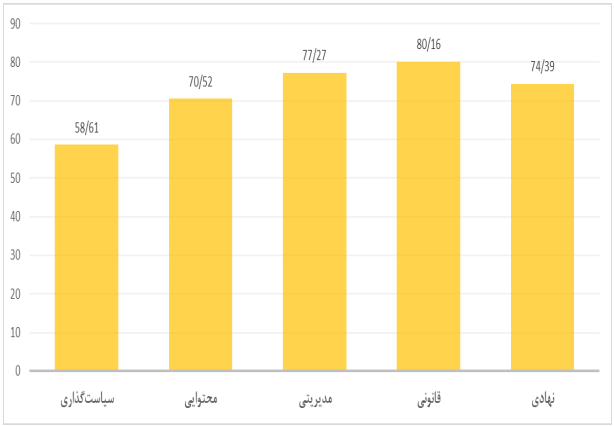

شکل ۵-نمودار وزن مؤلفه‌های مؤثر در توسعه پایدار سرزمینی منبع: نگارندگان

باتوجه به حضور ضعیف نهادها و سازمان‌ها در ساختار تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری این بخش عمدتاً به‌صورت موردی بوده است. با این وجود میانگین X۴ بیشتر از همه متغیرهای سیاست‌گذاری می‌باشد. میزان نقصان و کمبود در مؤلفه سیاست‌گذاری در بین متغیرها در حالت نرمال قرار دارد ولی متغیر X۱ (تأکید بر مؤلفه‌های اقتصادی به‌جای انسانی و فضایی) دارای میانگین بالا و متغیر X۲ (عدم تعریف و تحقق ساختارهای آمایش سرزمین) دارای میانگین کمتر در بین مؤلفه‌های سیاست‌گذاری می‌باشد.

جدول ۳-یافته‌های حاصل از مؤلفه‌های تقسیمات سیاسی

متغیر	سیاست‌گذاری	محتوایی	مدیریتی	قانونی	نهادی
میانگین	۵۸,۶۱	۷۰,۵۲	۷۷,۲۷	۸۰,۱۶	۷۴,۳۹
میانگین خطای استاندارد	۱/۰۵	۰/۹۲۵	۰/۷۴۶	۰/۹۴۱	۰/۸۲۶
انحراف معیار	۱۱/۱۴	۱۱/۲۵	۱۲/۸۹	۱۳/۲۶	۱۲/۱۹

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

جدول ٤-آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	خطای میانگین	انحراف معیار
x۱	۳/۸۲	۰/۰۷۲	۱/۰۲٦
x۲	۳/٦۰	۰/۰۷۰	۰/۹۸۷
x۳	۳/۵۷	۰/۰۷۱	۱/۰۱۰
x٤	۳/٦۹	۰/۰٦٤	۰/۹۰٤
x۵	۳/۷۳	۰/۰۷۵	۱/۰۵۵
x٦	۳/۵٦	۰/۰۷۹	۱/۱۱۵
x۷	۳/۸۹	۰/۰٦۸	۰/۹٦٦
x۸	۳/٤۳	۰/۰۸۳	۱/۱۷۱
x۹	۳/۱۷	۰/۰۷۲	۱/۰۱۸
x۱۰	۳/٤۸	۰/۰۷۱	۱/۰۰۲
x۱۱	۳/٤۷	۰/۰٦۹	۰/۹۷٦
x۱۲	۳/۵۳	۰/۰٦۸	۰/۹۵٦
x۱۳	۱/۹۱	۰/۰۹۷	۱/۳۸۰
x۱٤	۱/۷۲	۰/۰۹۲	۱/۳۰۷
x۱۵	۱/۸۲	۰/۰۹۰	۱/۲۸٦
x۱٦	۲/۲۰	۰/۰۹۷	۱/۳۷۷
x۱۷	۲/۱۲	۰/۱۰۲	۱/٤۵٤
x۱۸	۲/۰٤	۰/۰۹۹	۱/٤۱۳
x۱۹	۱/۰۳	۰/۰۸۹	۱/۲٦۵
x۲۰	۱/۹٦	۰/۱۰۲	۱/٤۵۳
x۲۱	۲/۰٤	۰/۱۰۱	۱/٤۳۳
x۲۲	۱/۳٦	۰/۰۵۷	۰/۸۱۹
x۲۳	۱/۲۰	۰/۰٤۲	۰/٦۰۱
x۲٤	۱/۹۸	۰/۰۸۲	۱/۱٦۰۳
x۲۵	۱/۹۵	۰/۱۰۳	۱/٤٦۲
x۲٦	٤/۱۲	۰/۰۷۷	۱/۰۹۹
x۲۷	٤/٤۰	۰/۰٦۰	۰/۸۵٦
x۲۸	۲/۸۷	۰/۰۸٤	۱/۱۹۵
x۲۹	۳/۸۸	۰/۰۷۳	۱/۰٤٤
x۳۰	٤/٤۲	۰/۰٦۵۱۱	۰/۹۲۰
x۳۱	٤/۲۸	۰/۰٦۲	۰/۸۷۹
x۳۲	۳/۷۳	۰/۰۸۲	۱/۱٦٤
x۳۳	۳/۹۹	۰/۰٦٦	۰/۹۳۷

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

x۳٤	٤/۰٦	۰/۰۷۷	۱/۰۹
x۳۵	۳/۹۹	۰/۰۸۱	۱/۱٤۹
x۳٦	۳/۰۵	۰/۰۸۸	۱/۲۵۳
x۳۷	۲/۹۲	۰/۰۸۷	۱/۲۳۷
x۳۸	۳/۳٤	۰/۰۸۵	۱/۲۱۳
x۳۹	۲/۹۹	۰/۰۸۳	۱/۱۷۹
x٤۰	٤/۰۷	۰/۰۷۵	۱/۰۷۰
x٤۱	۳/٦۷	۰/۰۷۷	۱/۰۸۹
x٤۲	۳/٤۹	۰/۰۸۰	۱/۱٤۲
x٤۳	۳/٤۰	۰/۰۸٤	۱/۱۹۰
x٤٤	۳/۰۱	۰/۰۸۰	۱/۱٤۲
x٤۵	۲/۷٦	۰/۰۷٦	۱/۰۸۰
x٤٦	۳/۸۵	۰/۰۷٦	۱/۰۷۸
x٤۷	۳/۰٦	۰/۰۷٤	۱/۰۵۹
x٤۸	۲/۸۳	۰/۰۷۲	۱/۰۱۹
x٤۹	۲/۷۵	۰/۰۷۲	۱/۰۲٦
x۵۰	۳/۱٦	۰/۰۷۸	۱/۱۱۳
x۵۱	۲/۹٤	۰/۰۷٦	۱/۰۸٤

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰. پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

یافته‌ها نشان می‌دهد در بین متغیرهای محتوایی متغیر x۱۲ (فقدان بانک اطلاعاتی یکپارچه در استخراج اسناد کارآمد و به‌روز) دارای بیشترین میانگین و متغیر x۱۹ (عدم هماهنگی و توسعه‌یافتگی سرزمین) دارای کمترین میانگین می‌باشند. متغیر x۳۰ (عدم توفیق جایگاه نظام مدیریت شهری نزد سازمان‌های ذی مدخل) و X۲۷ (بخشی‌نگر بودن دیدگاه‌ها و نگرش مدیریتی) دارای بیشترین میانگین و x۲۳ (تغییرات زیاد در سطوح مدیریت) دارای کمترین میانگین در بین مؤلفه‌های مدیریتی می‌باشند. در بین متغیرهای قانونی متغیر x۴۰ (پیگیری نه‌چندان قوی برای اجرایی شدن مصوبات لایحه تقسیمات کشوری) دارای ارزش منفی زیاد در واگرایی قانونی است. متغیرهای x۴۶ (تنوع نهادهای عمومی – خصوصی) و x۴۷ (میزان واگرایی ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان در فرایند تصمیم‌گیری) دارای بیشترین میانگین و اثر هستند.

جدول ۵-مقایسه امتیاز متغیرهای پژوهش

متغیر	سیاست‌گذاری	محتوایی	مدیریتی	قانونی	نهادی
امتیاز بیشتر	X7	X12	X30	X40	X51
امتیاز کمتر	X9	X19	X23	X37	X49

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

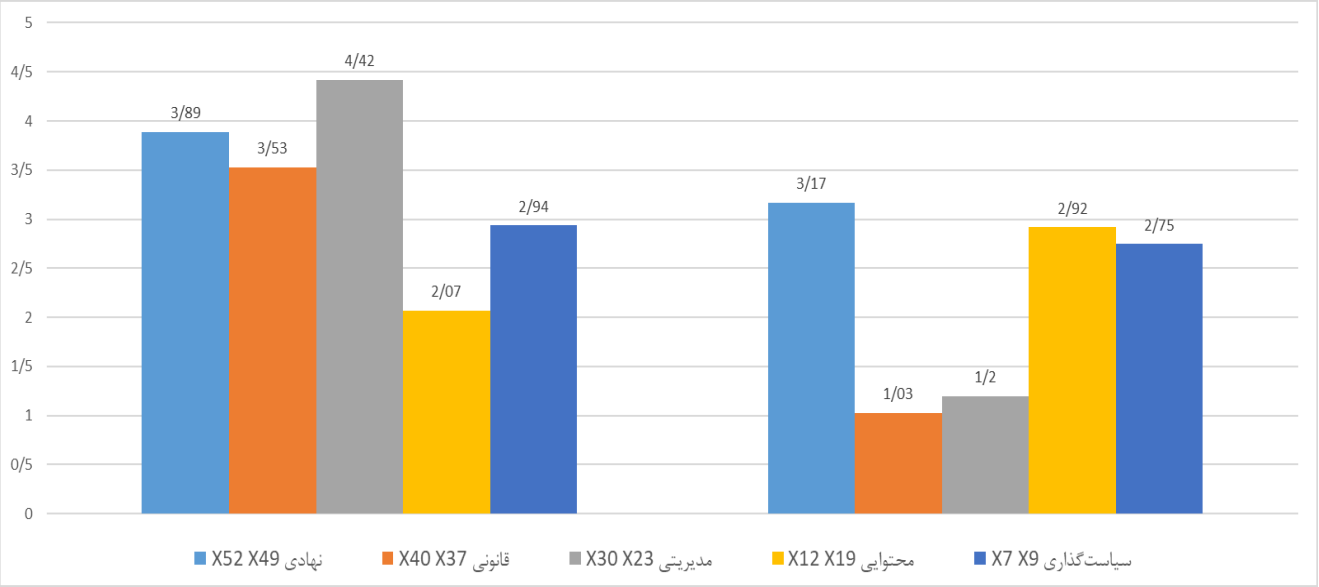

شکل ٦-نمودار مقایسه بیشترین و کمترین متغیرهای تأثیرگذار در تقسیمات سیاسی

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

به‌منظور درک ارتباط متغیرهای تقسیمات سیاسی و توسعه سرزمینی و همچنین اختلاف میانگین مؤلفه‌ها اقدام به سنجش میزان ارتباط و سطح معناداری مؤلفه‌ها، به‌صورت جداگانه و سپس به سنجش وابستگی هر دو متغیر نسبت به هم شد. بدین منظور باتوجه به فاصله‌ای و نسبی بودن متغیرها از برای سنجش اختلاف استاندارد از روش آزمون تی یک متغیره (T) و رابطه بین متغیرها از آزمون پیرسون (Pearson) استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد که اختلاف میانگین مؤلفه‌ها در حد پایین و بالا مثبت بوده که نشان می‌دهد مقدار میانگین بدست آمده از مقدار آزمون بزرگ‌تر می‌باشد؛ بنابراین تفاوت میانگین مؤلفه‌ها معنی‌دار می‌باشد. به‌طوری که سطح معناداری (Pvalue) بدست آمده در تمام مؤلفه‌های برابر با ۰,۰۰۰ می‌باشد. این سطح معناداری نشان از تفاوت میانگین بدست آمده می‌باشد. بنابراین اختلاف میانگین مؤلفه‌ها با میانگین استاندارد باتوجه به سطح معناداری بدست آمده معنی‌دار می‌باشد.

جدول ٦- نتایج آزمون T برای مؤلفه‌های تقسیمات سیاسی

Test Value = 3						
مؤلفه‌ها	مقدار T	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	اختلاف میانگین در سطح اطمینان ۹۵ درصد	
					پایین‌تر	بالاتر
سیاست‌گذاری	۱۱/۷۹	۱۹۹	۰/۰۰	۰/۵۸	۰/۴۸	۰/۶۸
محتوایی	-۱۴/۳۶	۱۹۹	۰/۰۰	-۰/۹۷	-۱/۱۰	-۰/۸۳
مدیریتی	-۹/۱۵	۱۹۹	۰/۰۰	-۰/۳۲	-۰/۳۹	-۰/۲۵
قانونی	۹/۷۲	۱۹۹	۰/۰۰	۰/۵۱	۰/۴۱	۰/۶۲
نهادی	۲/۵۶	۱۹۹	۰/۰۱	۰/۱۵	۰/۰۳	۰/۲۷

منبع: نگارندگان

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

باتوجه به آزمون T می‌توان نتایج زیر را استخراج نمود:

- در مؤلفه‌های مربوط به تقسیمات سیاسی، مؤلفه نهادی اختلاف میانگین پایین‌تر می‌باشد. این بدین معنا است که این مؤلفه از حد مطلوب برخوردار می‌باشد.
- سطح معناداری بدست آمده نشان می‌دهد که میانگین بدست آمده از میانگین مطلوب پایین‌تر بوده و تقسیمات سیاسی در وضعیت مطلوبی نمی‌باشد و این از دلایل عمده عملکرد نهادها و بازیگران در مدیریت سرزمینی می‌تواند محسوب شود.
- در پرسشنامه میان مؤلفه‌های تقسیمات سرزمینی دو متغیر مدیریتی و نهادی که با توجه به مدل مفهومی از اصول اساسی تقسیمات سیاسی و در اولویت آن است اختلاف میانگین و مقدار T بیشتری را در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها دارد. این امر نشان از ضعف سیستم مدیریت سرزمینی در فرایند تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی فضایی است. سهم این دو مؤلفه بیشتر به چشم می‌خورد.

تبیین ارتباط و همبستگی بین مؤلفه‌ها

جدول ۷ همبستگی را میان مؤلفه‌های تقسیمات سرزمینی که از جمع مؤلفه‌های مزبور به هر متغیر است را نشان می‌دهد، ارزیابی‌ها با توجه به جدول ۷ نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های مدیریتی همبستگی مثبت وجود دارد. به این معنا با افزایش هر مؤلفه، مؤلفه دیگری نیز افزایش می‌یابد و با کاهش یکی، دیگری نیز کاهش می‌یابد. با توجه به جدول ۷ ملاحظه می‌شود که بین مؤلفه‌های قانونی و مدیریتی با نمره ۰,۶۴۹ بیشتری رابطه وجود دارد و کمترین رابطه مربوط به مؤلفه‌های نهادی و سیاست‌گذاری است.

جدول ۸ نشان می‌دهد واریانس کلی بیان شده در سه مرحله نمایش یافته است در مرحله آغازین و مقادیر ویژه مرتبط با آن درصد واریانس بیان شده و درصد تجمعی آن را نیز مشاهده می‌کنیم. باتوجه به مقادیر ویژه انتظار داریم ۱۲ عامل استخراج شود چون آنها دارای مقادیر ویژه بزرگ‌تر از یک هستند. اگر ۱۲ عامل استخراج شود ۷۲ درصد از واریانس بیان خواهد شد.

جدول ۷- همبستگی مؤلفه‌های تقسیمات سیاسی

مؤلفه‌ها		سیاست‌گذاری	محتوایی	مدیریتی	قانونی	نهادی
سیاست‌گذاری	Pearson Correlation	۱	۰/۳۲۸	۰/۲۳۷	۰/۲۹٤	۰/۹۷۲
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۲۳
محتوایی	Pearson Correlation	۰/۳۲۸	۱	۰/٤٥٦	۰/۳۸۹	۰/۳٤۹
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰	۰/۰۰٦	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۳۹
مدیریتی	Pearson Correlation	۰/۲۳۷	۰/٤٥٦	۱	۰/٦٤۹	۰/٤۷۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰
قانونی	Pearson Correlation	۰/۲۹٤	۰/۳۸۹	۰/٦٤۹	۱	۰,۳٤۸
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
نهادی	Pearson Correlation	۰/۹۷۲	۰/۳٤۹	۰/٤۷۱	۰,۳٤۸	۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۱۷۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰٥٦	۰/۰۰۰

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

جدول ۸-آزمون واریانس کلی

شاخص ها	مقادیر ویژه اولیه			مجموع استخراج بارهای مربع شده			مجموع چرخش بارهای مربع شده		
	مجموع	واریانس	فراوانی تجمعی	مجموع	واریانس	فراوانی تجمعی	مجموع	واریانس	فراوانی تجمعی
۱	۱۲/۳۴۱	۲۳/۲۸۶	۲۳/۲۸۶	۱۲/۳۴۱	۲۳/۲۸۶	۲۳/۲۸۶	۵/۶۷۵	۱۰/۷۰۸	۱۰/۷۰۸
۲	۶/۳۶۵	۱۲/۰۰۹	۳۵/۲۹۵	۶/۳۶۵	۱۲/۰۰۹	۳۵/۲۹۵	۵/۳۲۳	۱۰/۰۴۳	۲۰/۷۵۰
۳	۵/۱۹۸	۹/۸۰۷	۴۵/۱۰۲	۵/۱۹۸	۹/۸۰۷	۴۵/۱۰۲	۵/۲۴۰	۹/۸۸۷	۳۰/۶۳۷
۴	۲/۷۲۸	۵/۱۴۷	۵۰/۲۵۰	۲/۷۲۸	۵/۱۴۷	۵۰/۲۵۰	۴/۳۹۴	۸/۲۹۰	۳۸/۹۲۸
۵	۲/۰۲۸	۳/۸۲۷	۵۴/۰۷۶	۲/۰۲۸	۳/۸۲۷	۵۴/۰۷۶	۳/۹۹۱	۷/۵۳۰	۴۶/۴۵۸
۶	۱/۹۴۶	۳/۶۷۱	۵۷/۷۴۸	۱/۹۴۶	۳/۶۷۱	۵۷/۷۴۸	۳/۲۵۴	۶/۱۳۹	۵۲/۵۹۷
۷	۱/۶۶۲	۳/۱۳۷	۶۰/۸۸۴	۱/۶۶۲	۳/۱۳۷	۶۰/۸۸۴	۲/۵۶۴	۴/۸۳۸	۵۷/۴۳۵
۸	۱/۵۸۲	۲/۹۸۵	۶۳/۸۶۹	۱/۵۸۲	۲/۹۸۵	۶۳/۸۶۹	۲/۰۵۰	۳/۸۶۸	۶۱/۳۰۳
۹	۱/۲۷۱	۲/۳۹۷	۶۶/۲۶۶	۱/۲۷۱	۲/۳۹۷	۶۶/۲۶۶	۱/۸۵۱	۳/۴۹۲	۶۴/۷۹۵
۱۰	۱/۱۶۷	۲/۲۰۲	۶۸/۴۶۹	۱/۱۶۷	۲/۲۰۲	۶۸/۴۶۹	۱/۷۳۵	۳/۲۷۳	۶۸/۰۶۸
۱۱	۱/۰۹۴	۲/۰۶۵	۷۰/۵۳۳	۱/۰۹۴	۲/۰۶۵	۷۰/۵۳۳	۱/۱۷۰	۲/۲۰۷	۷۰/۲۷۵
۱۲	۱/۰۰۴	۱/۸۹۳	۷۲/۴۲۷	۱/۰۰۴	۱/۸۹۳	۷۲/۴۲۷	۱/۱۴۰	۲/۱۵۲	۷۲/۴۲۷
۱۳	۰/۹۵۶	۱/۸۰۳	۷۴/۲۳۰						
۱۴	۰/۸۳۳	۱/۵۷۱	۷۵/۸۰۱						
۱۵	۰/۷۴۸	۱/۴۱۲	۷۷/۲۱۳						
۱۶	۰/۷۲۴	۱/۳۶۶	۷۸/۵۷۹						
۱۷	۰/۷۰۲	۱/۳۲۵	۷۹/۹۰۳						
۱۸	۰/۶۶۸	۱/۲۶۱	۸۱/۱۶۴						
۱۹	۰/۶۳۶	۱/۲۰۰	۸۲/۳۶۴						
۲۰	۰/۵۹۹	۱/۱۳۰	۸۳/۴۹۴						
۲۱	۰/۵۴۸	۱/۰۳۴	۸۴/۵۲۷						
۲۲	۰/۵۲۷	۰/۹۹۴	۸۵/۵۲۱						
۲۳	۰/۴۹۷	۰/۹۳۸	۸۶/۴۶۰						
۲۴	۰/۴۸۸	۰/۹۲۰	۸۷/۳۸۰						
۲۵	۰/۴۷۸	۰/۹۰۳	۸۸/۲۸۳						
۲۶	۰/۴۴۴	۰/۸۳۸	۸۹/۱۲۱						
۲۷	۰/۴۲۰	۰/۷۹۳	۸۹/۹۱۳						
۲۸	۰/۳۷۰	۰/۶۹۸	۹۰/۶۱۱						
۲۹	۰/۳۶۶	۰/۶۹۱	۹۱/۳۰۲						
۳۰	۰/۳۵۴	۰/۶۶۷	۹۱/۹۶۹						

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

۳۱	۰/۳۴۰	۰/۶۴۲	۹۲/۶۱۰						
۳۲	۰/۳۳۴	۰/۶۳۰	۹۳/۲۴۰						
۳۳	۰/۳۰۶	۰/۵۷۷	۹۳/۸۱۷						
۳۴	۰/۲۸۹	۰/۵۴۵	۹۴/۳۶۲						
۳۵	۰/۲۸۴	۰/۵۳۶	۹۴/۸۹۸						
۳۶	۰/۲۵۴	۰/۴۸۰	۹۵/۳۷۸						
۳۷	۰/۲۴۸	۰/۴۶۸	۹۵/۸۴۶						
۳۸	۰/۲۴۲	۰/۴۵۶	۹۶/۳۰۲						
۳۹	۰/۲۲۱	۰/۴۱۷	۹۶/۷۱۹						
۴۰	۰/۲۱۷	۰/۴۱۰	۹۷/۱۲۹						
۴۱	۰/۲۰۰	۰/۳۷۷	۹۷/۵۰۶						
۴۲	۰/۱۸۶	۰/۳۵۱	۹۷/۸۵۷						
۴۳	۰/۱۶۶	۰/۳۱۳	۹۸/۱۷۱						
۴۴	۰/۱۵۹	۰/۳۰۰	۹۸/۴۷۰						
۴۵	۰/۱۴۷	۰/۲۷۷	۹۸/۷۴۷						
۴۶	۰/۱۳۵	۰/۲۵۴	۹۹/۰۰۱						
۴۷	۰/۱۰۳	۰/۱۹۴	۹۹/۱۹۵						
۴۸	۰/۰۹۴	۰/۱۷۸	۹۹/۳۷۳						
۴۹	۰/۰۸۹	۰/۱۶۷	۹۹/۵۴۰						
۵۰	۰/۰۵۳	۰/۱۰۱	۹۹/۶۲۹						
۵۱	۰/۰۴۶	۰/۰۸۶	۱۰۰/۰۰۰						

منبع: نگارندگان

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰. پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

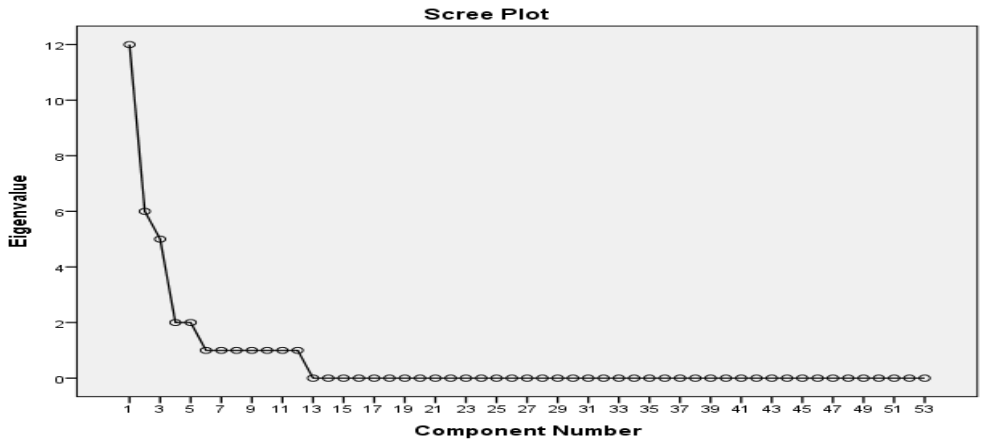

شکل ۷-نمودار سنگ ریزه متغیرها

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

آخریـن گام در تحلیـل عاملـی ایـن اسـت کـه چـه تعـداد عامـل می‌بایسـتی بـرای تفسـیر تعییـن شـوند تـا برچسـب‌هایی بـه ایـن اختصـاص دهیـم. تعـداد عامل‌هایـی کـه می‌بایسـتی تقسـیم شـوند تـا حـد زیـادی بـه هـدف اصلـی تحلیـل بسـتگی دارد. تنهـا وجـود یـک عامـل در ایـن پژوهـش مناسـب‌تر اسـت. چـون طبـق مـدل اولیـن عامـل دارای مقـدار ویـژه ۱۲,۳۴ بـود. درحالی‌کـه دومیـن، سـومین و چهارمیـن و دوازدهمیـن عامـل بـه ترتیـب دارای مقادیـر ویـژه ۶/۳۶، ۵/۱۹، ۲/۷۲ و ۱ بودنـد. همچنیـن نمـودار سـنگ‌ریزه نیـز غالـب بـودن اولیـن عامـل را کـه بـا ۴۱ آیتـم درگیـر بـود تأییـد می‌کنـد.

متغیرهـای خالـص دارای بارهـای عاملـی ۰,۳ یـا بیشـتر تنهـا روی یـک عامـل هسـتند. متغیرهـای پیچیـده دارای بارهـای زیـاد روی بیـش از یـک عامـل هسـتند تفسـیر خروجـی را دشـوار می‌سـازند بنابرایـن دوران ضـروری اسـت. دوران واریماکـس یکـی از پرکاربردتریـن دوران‌هـا اسـت به‌طـور معمـول دوران تعـداد متغیرهـای پیچیـده را کاهـش داده و تفسـیر را سـاده‌تر می‌کنـد. اولیـن عامـل (سیاسـت‌گذاری) حـاوی ۱۰ آیتـم بـا بارهـای عاملـی بیـن ۰,۳۹ تا ۰,۸۶ اسـت.

دومیـن عامـل (محتوایـی) ۱۲ آیتـم را بـا بارهـای عاملـی بیـن ۰,۸۴ تـا ۰,۵۳ در بـردارد. سـومین عامـل (مدیریتـی)، ده آیتـم را بـا بارهـای عاملـی ۰,۳۲ تـا ۰,۸۵ دربـردارد. همیـن رونـد ادامـه دارد تـا عامـل پنجـم (نهـادی) کـه یـک آیتـم دارد.

تکنیـک SOAR[1] ترکیبـی از اسـتراتژی SWOT و دیـدگاه مثبتشناسـی اسـت کـه در یـک برنامه‌ریـزی راهبـردی، به‌جـای تمرکـز بـر مشـکلات و ضعف‌هـا و تهدیدهـا بـه شناسـایی و ایجـاد قوت‌هـای کنونـی و فرصت‌هـای سـودبخش می‌پـردازد. در فراینـد سـنتی برنامه‌ریـزی راهبـردی به‌عنـوان نمونـه‌ای از آن‌کـه مشـتمل بـر قوت‌هـا و فرصت‌هـا و ضعف‌هـا و تهدیدهاسـت چنانچـه بخواهیـم بـه لحـاظ نظـم فکـری آن را بـه دو بخـش ۵۰/۵۰ تقسـیم کنیـم، بایـد ۵۰ درصـد از زمـان خـود را بـه نقـاط مثبـت و ۵۰ درصـد بقیـه را بـه نقـاط منفـی اختصـاص دهیـم. انسـان ذاتـاً بـه تقویـت و تمرکـز بـر نقـاط منفـی گرایـش دارد. در نگـرش مثبـت شناسـی، نقـاط مثبـت و فرصت‌هـا را تـا آنجـا رشـد می‌دهیـم کـه بتوانیـم از طریـق آن ضعف‌هـا و تهدیدهـا را پوشـش دهیـم. برخـلاف مدل‌هـای گذشـته، از یک‌رونـد برنامه‌ریـزی پاییـن بـه بـالا پیـروی می‌کنـد.

جدول ۹-استراتژی SOAR

قوت	فرصت	آرمان	نتایج
S۱ مشارکت در نهادینه‌سازی مدیریت یکپارچه در تقسیمات سیاسی	**O۱ امکان هماهنگی و همکاری سازنده با دستگاه‌های مختلف در تقسیمات سیاسی**	**A۱ طراحی سازوکار نهادی – مدیریتی لایحه تقسیمات کشوری**	**R۱ ایجاد سازمان‌های قانون‌مدار و جلوگیری از دخالت گروه‌های غیررسمی در تقسیمات سیاسی**
S۲ تعیین حیطه نظارت و اجرا بین وزارت کشور و سازمان‌های تابعه	**O۲ تخصیص بهینه منابع مدیریتی در تقسیمات سیاسی**	**A۲ رسیدن به چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ در تحقق لایحه تقسیمات کشوری**	**R۲ افزایش توان و تخصص عوامل کارگزار درجهت ایجاد ارتباط قوی با و پاسخگویی مناسب در لایحه تقسیمات کشوری**
S۳ الزام مدیران در تن‌دادن به قواعد و معیارهای مشارکت‌پذیری مردم در تقسیمات سیاسی	**O۳ ایجاد بستر مناسب جهت چابک‌سازی در راستای مدیریت یکپارچه در تقسیمات سیاسی**	**A۳ توسعه نهادی و هم‌افزا در لایحه تقسیمات کشوری**	**R۳ کارایی مدیران در اجرای مدیریت تقسیمات سیاسی و ضرورت هماهنگی بین سازمانی و نهادی**
S۴ برداشتن گام‌های اولیه از سوی برخی سازمان‌ها و نهادها جهت هماهنگی با یکدیگر در تقسیمات سیاسی	**O۴ افزایش آگاهی مردمی و ارتقا به مشارکت در تقسیمات سیاسی**	**A۴ برطرف شدن سوء مدیریت در تقسیمات سیاسی**	**R۴ مطرح‌شدن لایحه تقسیمات کشوری به‌عنوان نمونه حکمروایی شایسته**
S5 برخورداری مدیریت توسعه سرزمینی از منابع، توان و تجربه کافی	**O5 تقویت فضای گفتمان مبتنی بر ضرورت توسعه مطلوب سرزمینی**	**A5 لایحه تقسیمات کشوری دارای مدیریت یکپارچه و به‌دوراز تفرق‌ها و واگرایی‌ها**	**R5 شکوفایی توانایی‌های نهادها و سازمان‌ها در مدیریت یکپارچه تقسیمات کشوری**
S6 وجود برنامه‌های کوتاه و بلندمدت مدیریتی در تقسیمات سیاسی	**O6 ایجاد فرصت ارتباط مدیران با مردم و تعیین سازوکارها در لایحه تقسیمات کشوری**	**A6 تصویرسازی پیامدهای روندهای کنونی در ساختار مدیریت سرزمینی**	**R6 پویایی قوانین مدیریت تقسیمات سیاسی در بستر زمان**

1-Strengths, Opportunities, Aspirations, Results

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

استراتژی SOAR شامل چهار بخش کلیدی است که شامل شناسایی قوت‌ها، فرصت‌ها، آرمان‌ها و نتایج می‌شود (ر.ک. جدول ۵-۲). جدول ۵-۳ راهبردهای تقسیمات سیاسی در توسعه سرزمینی را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰-وزندهی راهبردهای حاصله از مدل soar

	عوامل کلیدی	میانگین	ضریب	رتبه	نمره
قوت	S۱ مشارکت در نهادینه‌سازی مدیریت یکپارچه در تقسیمات سیاسی	۳٫۸	۰.۰۸	٤	۰.۳۲
	S۲ تعیین حیطه نظارت و اجرا بین وزارت کشور و سازمان‌های تابعه	۳٫۱	۰.۱۲	۲	۰.۲٤
	S۳ الزام مدیران در تن‌دادن به قواعد و معیارهای مشارکت‌پذیری مردم در تقسیمات سیاسی	۳٫۱	۰.۱۳	۱	۰.۱۳
	S٤ برداشتن گام‌های اولیه از سوی برخی سازمان‌ها و نهادها جهت هماهنگی با یکدیگر در تقسیمات سیاسی	۳٫۸	۰.۰۷	٥	۰.۳٥
	S٥ برخورداری مدیریت توسعه سرزمینی از منابع، توان و تجربه کافی	۳٫۸	۰.۰٦	٦	۰.۳٦
	S٦ وجود برنامه‌های کوتاه و بلندمدت مدیریتی در تقسیمات سیاسی	۳٫۷	۰.۱۱	۳	۰.۳۳
	جمع نقاط قوت	۲۱.۳	۰.٥۷	-	۱.۷۳
فرصت	O۱ امکان هماهنگی و همکاری سازنده با دستگاه‌های مختلف در تقسیمات سیاسی	۱٫٥	۰.۰۹	۲	۰.۱۸
	O۲ تخصیص بهینه منابع مدیریتی در تقسیمات سیاسی	۱٫٤	۰.۰۷	۳	۰.۲۱
	O۳ ایجاد بستر مناسب جهت چابک‌سازی در راستای مدیریت یکپارچه در تقسیمات سیاسی	۱٫٦٦	۰.۱۲	۱	۰.۱۲
	O٤ افزایش آگاهی مردمی و ارتقا به مشارکت در تقسیمات سیاسی	۱٫۱	۰.۰٦	٤	۰.۲٤
	O٥ تقویت فضای گفتمان مبتنی بر ضرورت توسعه مطلوب سرزمینی	۲٫٤	۰.۰٥	٥	۰.۲٥
	O٦ ایجاد فرصت ارتباط مدیران با مردم و تعیین سازوکارها در لایحه تقسیمات کشوری	۱٫۸	۰.۰٤	٦	۰.۲٤
	جمع فرصت‌ها	۹.۸٦	۰.٤۳	-	۱.۲٤
	جمع قوت‌ها فرصت‌ها	۳۱.۱٦	۱	-	۲.۹۷
آرزوها	A۱ طراحی سازوکار نهادی - مدیریتی لایحه تقسیمات کشوری	۲.٦	۰.۰۳۲	٦	۰.۱۹۲
	A۲ رسیدن به چشم‌انداز ایران ۱٤۰٤ در تحقق لایحه تقسیمات کشوری	۲.۸	۰.۰۳٥	٥	۰.۱۷٥
	A۳ توسعه نهادی و هم‌افزا در لایحه تقسیمات کشوری	۲.٦	۰.٥۰۲	۳	۰.۲۰۸
	A٤ برطرف شدن سوء مدیریت در تقسیمات سیاسی	۲.۷	۰.٤۳	٤	۰.۱۲۹
	A٥ لایحه تقسیمات کشوری دارای مدیریت یکپارچه و به‌دور از تفرق‌ها و واگرایی‌ها	۱.۸	۰.۸۲	۲	۰.۱٦٤
	A٦ تصویرسازی پیامدهای روندهای کنونی در ساختار مدیریت سرزمینی	۱.۷	۰.۳۱	۱	۰.۳۱
	جمع آرزوها	۱٤.۲	۰.٥٥	-	۱.۱۷
نتایج	R۱ ایجاد سازمان‌های قانون مدار و جلوگیری از دخالت گروه‌های غیر رسمی در تقسیمات سیاسی	۱٫۹	۰.۱۱	۳	۰.۳۳
	R۲ افزایش توان و تخصص عوامل کارگزار در جهت ایجاد ارتباط قوی با و پاسخگویی مناسب در لایحه تقسیمات کشوری	۲٫۳	۰.۱۳	۲	۰.۲٦
	R۳ کارایی مدیران در اجرای مدیریت تقسیمات سیاسی و ضرورت هماهنگی بین سازمانی و نهادی	۲٫۱	۰.۱٤۲	۱	۰.۱٤۲
	R٤ مطرح شدن لایحه تقسیمات کشوری به‌عنوان نمونه حکمروایی شایسته	۱.۹	۰.۰۲٥	٥	۰.۱۲٥
	R٥ شکوفایی توانایی‌های نهادها و سازمان‌ها در مدیریت یکپارچه تقسیمات کشوری	۲.۳	۰.۰۳۲	٤	۰.۱۲۸
	R٦ پویایی قوانین مدیریت تقسیمات سیاسی در بستر زمان	۲.۱	۰.۰۱٤	٦	۰.۰۸٤
	جمع نتایج	٦٫۳	۰.٤٥	-	۱.۰۷
	جمع نتایج و آرزوها	۲۰.٥	۱	-	۲.۲٤

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

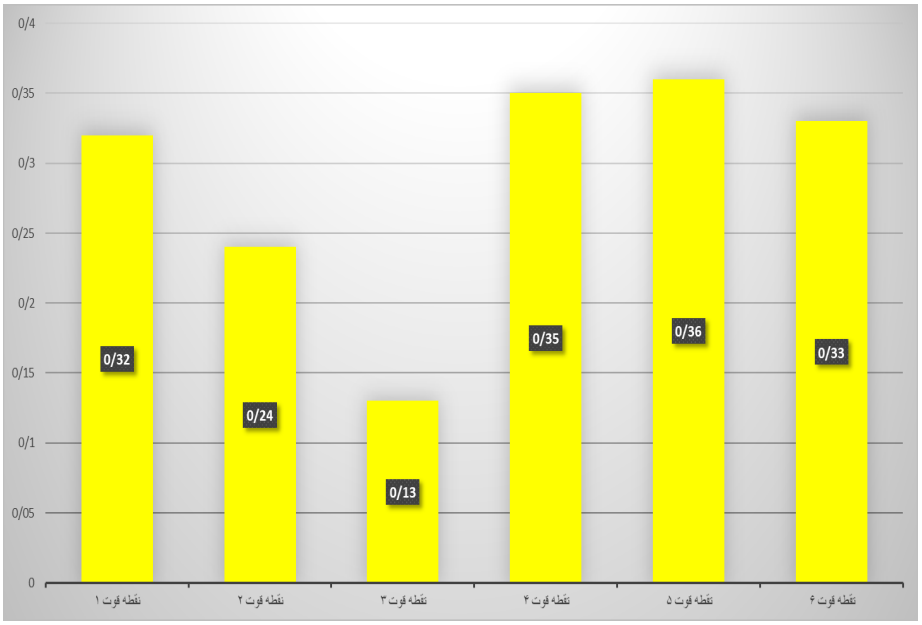

شکل ۸-اوزان نقاط قوت مدل راهبردی SOAR در لایحه تقسیمات کشوری

شکل ۸- نشان می‌دهد که میزان وزن برخورداری مدیریت توسعه سرزمینی از منابع، توان و تجربه کافی از اهمیت بیشتری در توسعه تقسیمات کشوری برخوردار است.

شکل ۹- نشان می‌دهد که تقویت فضای گفتمان مبتنی بر ضرورت توسعه مطلوب سرزمینی دارای بیشتری اثر در تقسیمات سرزمینی کشور می‌باشد.

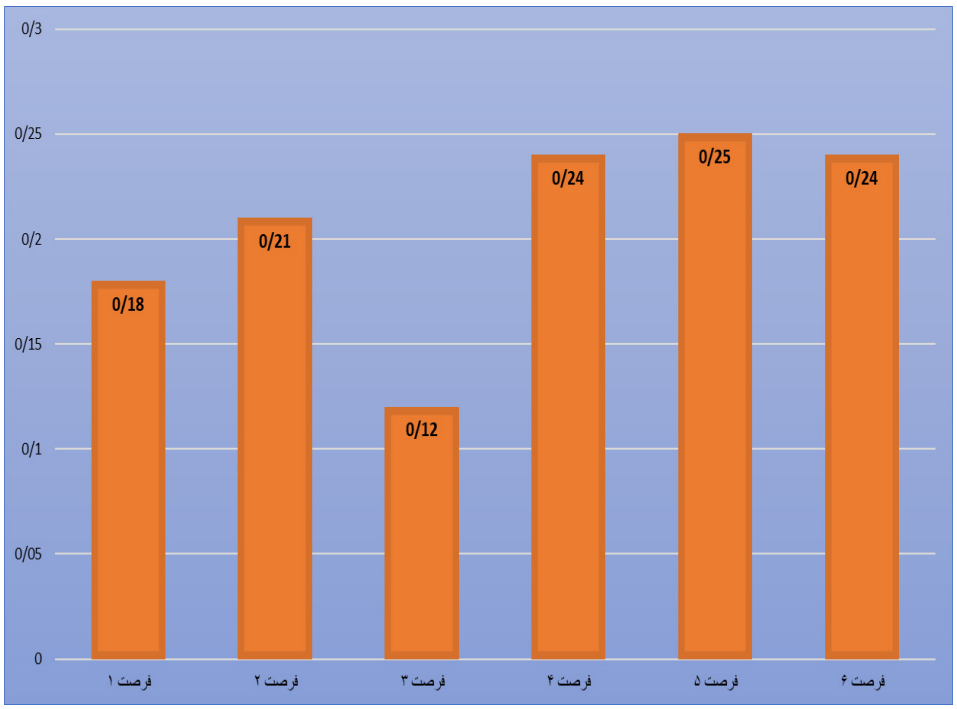

شکل ۹-اوزان فرصت‌ها مدل راهبردی SOAR در لایحه تقسیمات کشوری

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

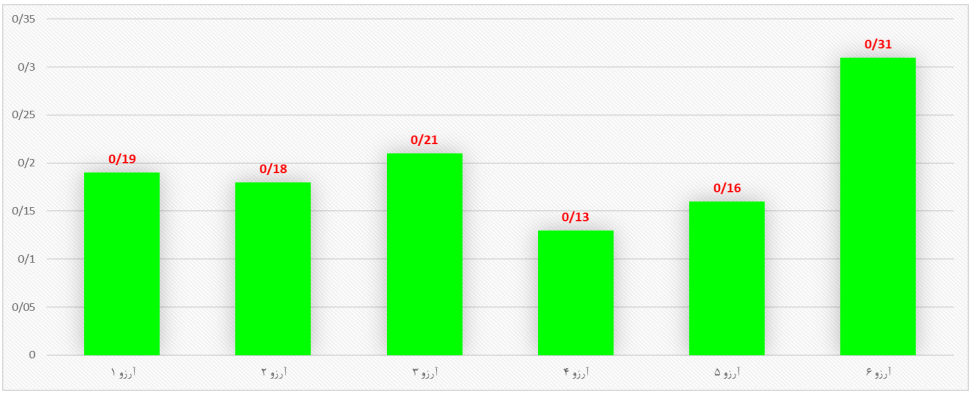

شکل ۱۰–اوزان آرزوها مدل راهبردی SOAR در لایحه تقسیمات کشوری

شکل ۱۰– نشان می‌دهد ایجاد سازمان‌های قانون‌مدار و جلوگیری از دخالت گروه‌های غیررسمی در تقسیمات سیاسی مؤثر می‌باشد.

نتایج نهایی مدل راهبردی نشان می‌دهد، برای تحقق راهبردهای مدیریت سرزمینی در قالب تقسیمات سیاسی، باید درجهت چابک‌سازی بسترهای مدیریتی و نهادی با درنظرگرفتن فضای گفتمان مبتنی بر ضرورت توسعه مطلوب سرزمینی و تشدید ترتیبات نهادی و میان نهادی مبادرت ورزید تا سازگاری و انسجام لازم در مدیریت تقسیمات سیاسی در توسعه سرزمین را داشته باشیم.

بحث و نتیجه‌گیری

تقسیمات کشوری سازماندهی اداری – سیاسی برای تسهیل در اعمال حاکمیت دولت، شیوه مدیریت و تصمیم‌گیری و همچنین انتظام نوع و نحوه رابطه دولت – ملت و ملت با ملت و ملت با فضا می‌باشد. در همین ارتباط محدوده‌های متوازن تقسیمات کشوری در واقع ظرف مکانی به شمار می‌روند که می‌توان آن را فصل مشترک تمام پدیده‌های عینی و غیرعینی نظیر منابع طبیعی جمعیت، سنت و فرهنگ فعالیت زیرساخت‌ها تشکیلات، روابط، حرکات و ... دانست که به‌تبع پیشینه تاریخی، نظام حکومتی، ضرورت‌های سیاسی و اجتماعی – اقتصادی در ظرف زمان انتظام و آرایش خاصی به خود می‌گیرند. هدف از تقسیمات کشوری، عبارت است از:

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹

Urban managment
No.60 Autumn 2020

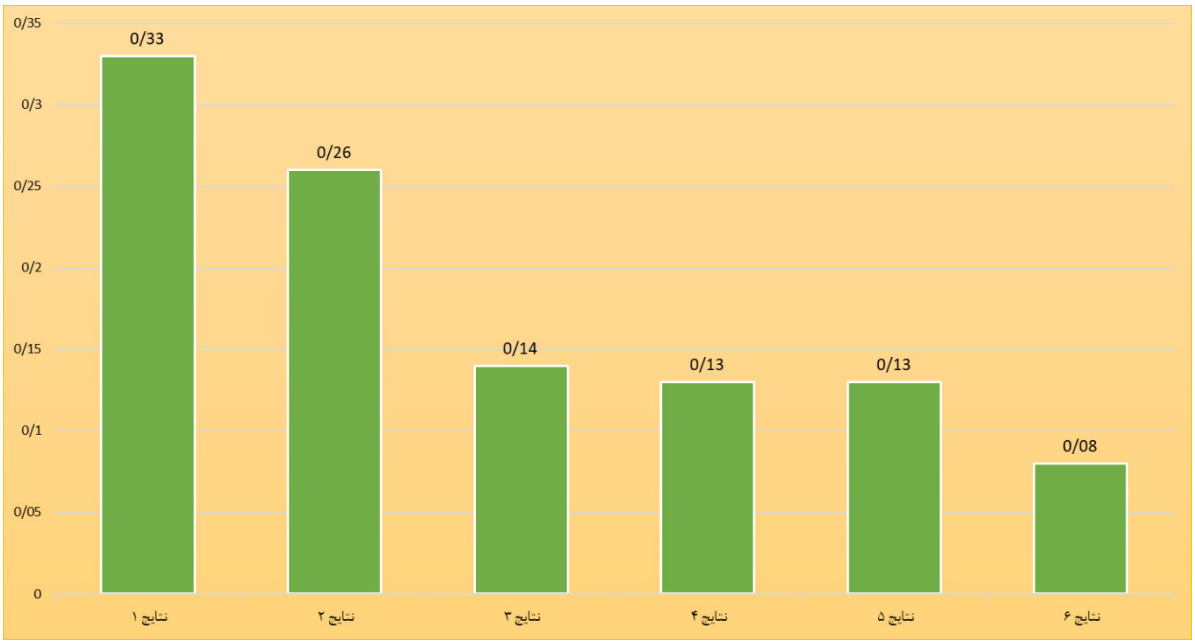

شکل ۱۱–اوزان نتایج مدل راهبردی SOAR در لایحه تقسیمات کشوری

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

اداره بهتر امـور منطقه‌ای و محلـی؛ نظارت سیاسـی و اعمال سیاست‌های دولـت مرکـزی؛ ایجاد وحـدت و امنیت ملـی؛ توسعه هماهنـگ و پایـدار؛ فراهـم کـردن زمینـه بـرای عرضه خدمـات و تأمیـن بهتـر نیازهای اساسـی مـردم و توسعه رفاه اجتماعـی و اقتصـادی؛ نظـارت سیاسـی بـرای رسـیدن بـه هدف‌هـای ملـی و جلوگیـری از ناهنجاری‌هـا، ناراحتی‌هـا، تجزیه‌طلبی‌هـا و...؛ فراهـم کـردن زمینـه مسـاعد بـرای مشارکت مـردم در سرنوشت سیاسـی، اقتـصادی و فرهنگـی خـود و ایجـاد توسـعه منطقـه‌ای و پایه‌گـذاری چارچـوب فضایی و جغرافیـایی لازم بـرای گسترش سـازمانی و اداری دسـتگاه‌های دولـت مرکـزی. به‌طـور کلـی، هـدف از تقسیمات کشـوری کـه مـورد توجـه تمـام نظام‌های سیاسـی اسـت – تأمیـن خدمـات و امکانـات بـرای مناطـق نیازمنـد و آسـان کـردن حاکمیـت دولـت تـا پایین‌ترین سـطح سیاسـی در پهنـه کشـور اسـت. بـرای رسـیدن بـه ایـن هـدف، نظـام تقسـیمات کشـوری بایـد به‌گونه‌ای کارآمد طراحـی شـود تـا کمتـرین تنـش و بیشـترین هماهنگـی و همـکاری دوسـویه را در مناطـق و بـین سـرزمین‌های همجـوار کشـور ایجـاد کنـد و زمینـه لازم را بـرای توسـعه منطقـه‌ای فراهـم آورد.

نتایـج یافته‌هـای تحقیـق حاضـر بـا نتایـج سـایر تحقیق‌هـا، از جملـه: (احمـدی پـور، ۱۳۸۵) تقسـیمات کشـوری و بی‌ثباتـی سیاسـی، (رشـیدی، ۱۳۹۵) آسیب‌شناسـی تقسـیمات کشـوری، (لطفـی، ۱۳۹۵) سـازماندهی سیاسـی فضـا همخوانـی و سـازگاری دارد. شـایان ذکـر اسـت جـدای اشـتراکات فـوق، برخـی نتایـج ایـن تحقیـق، به‌ویـژه در یافته‌هـای کمـی «در سـطح متغیرهـا» و همبسـتگی از وجـوه تمایـز نسـبت بـه دیگـر تحقیق‌هـا اسـت.

در ایـن پژوهـش تـلاش شـد تـا بـا اسـتفاده از مؤلفه‌هـای تقسـیمات سیاسـی تصویـری از وضعیـت لایحـه تقسـیمات کشـوری بـا تأکیـد بـر توسـعه پایـدار سـرزمینی ارائـه شـود. یافته‌هـا نشـان می‌دهنـد کـه از منظـر تعـدادی از متخصصـان و مدیـران ارشـد، مهم‌تریـن موانـع در قوانیـن و لایحـه تقسـیمات کشـوری به‌منظـور توسـعه سـرزمینی ضعـف نـگاه کارشناسـی و همه‌جانبـه، فقـدان جایـگاه نظـام مدیریـت شـهری–منطقه‌ای نـزد سـازمان‌های ذی مدخـل، بخشـی‌نگر بـودن دیدگاه‌هـا و گاهـی نگـرش صرفاً مدیریتـی و سیاسـی بـودن تصمیمـات و رویکـرد فن‌سـالاری به‌جـای رویکـرد انسـان‌محور و علمـی می‌باشـد.

در ایـن پژوهـش بـر اسـاس اسـناد علمـی، ۵۱ متغیـر در قالـب ۵ مؤلفـه نهـادی، قانونـی، سیاسـت‌گذاری، مدیریتـی و محتوایـی احصـا گردیـد. بـا اسـتفاده از تکنیک‌هـای آمـاری، تحلیـل عاملـی و آزمـون همبسـتگی بـه تفسـیر و تحلیـل مؤلفه‌هـا و متغیرهـای اصلـی در توسـعه سـرزمینی و روابـط میـان متغیرهـا و مؤلفه‌هـا و ترکیـب بهینـه آنهـا در قالـب عامـل معنـادار اقـدام شـد.

بـه ایـن ترتیـب جمع‌بنـدی نشـان می‌دهـد، مؤلفه‌هـای قانونـی، مدیریتـی، نهـادی، محتوایـی و سیاسـت‌گذاری در رتبه‌هـای یـک تـا پنـج قـرار گرفته‌انـد. در سـطح اطمینـان ۹۵ درصـد رابطـه معنـاداری بیـن مؤلفه‌هـای مـورد مطالعـه وجـود دارد. نتایـج حاکـی از آن اسـت کـه میـزان تأثیـر مسـتقیم مؤلفه‌هـای قانونـی و مدیریتـی برابـر بـا ۰٫۶۴۹ اسـت کـه نشـان می‌دهـد بـه ازای یـک واحـد تغییـر در مؤلفـه قانونـی، میـزان مؤلفـه مدیریتـی بـه میـزان ۰٫۶۴۹ واحـد تغییـر خواهـد یافـت، بنابرایـن می‌تـوان گفـت کـه لایحـه مذکـور هنـوز ظرفیـت لازم را بـرای توسـعه پایـدار سـرزمینی نداشـته، لـذا بررسـی و ارزیابـی دقیق‌تـر قبـل از تصویـب، تهیـه پیوسـتهای اجتماعـی و سیاسـی بـرای لوایـح و قوانیـن موردنظـر، امکانسـنجی قابلیـت تحقـق اهـداف ناظـر بـر قوانیـن قبـل از تصویـب، تهیـه بـدون وقفـه آیین‌نامه‌هـای اجرایـی و طراحـی سـازوکارهای نظـارت بـر میـزان اجرایـی شـدن قوانیـن در زمینـه سـازماندهی فضایـی و توسـعه شـهری–منطقه‌ای و آتـی نگـری، بخشـی از موضوعاتـی اسـت کـه می‌بایسـت بیشـتر مـورد توجـه قـرار گیرنـد در صورتـی کـه همیـن مؤلفه‌هـا نقـش محـوری از ارتقـای ظرفیـت هـر لایحـه و قانـون در راسـتای توسـعه پایـدار سـرزمینی دارنـد و بـه عبـارت دیگـر توسـعه پایـدار سـرزمینی تـا حـدودی منـوط

جدول ۹- جمع‌بندی یافته‌های مدل‌ها

مدل	تحلیل مؤلفه‌ها	نتیجه نهایی
آزمون میانگین	قانونی، ۸۰/۱۶ سیاست‌گذاری ۵۸/۶۱	قانونی دارای بیشترین امتیاز سیاست‌گذاری کمترین امتیاز
ضریب همبستگی	همبستگی قانونی مدیریتی ۰/۶۴۹ همبستگی سیاست‌گذاری و نهادی ۰/۲۷۲	وزن مؤلفه‌ها به ترتیب از بیشترین همبستگی به کمترین همبستگی: قانونی، مدیریتی، نهادی، محتوایی و سیاست‌گذاری
تحلیل عاملی	مؤلفه قانونی و مدیریتی	مقادیر ویژه هر دو مؤلفه نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارای بیشترین امتیاز است و همچنین دو متغیر اجرایی شدن مصوبات لایحه تقسیمات کشوری و میزان واگرایی ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان در فرایند تصمیم‌گیری تقسیمات کشوری دارای امتیاز بیشتر نسبت به متغیرهای پژوهش است

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۰ . پاییز ۱۳۹۹
Urban managment
No.60 Autumn 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]

بـه توجـه بـه نـکات مذکـور و همچنیـن بازبینـی کارشناسـی و علمـی لایحـه تقسـیمات کشـوری مطابـق بـا وضعیـت متغیرهـای مشـخص شـده در ایـن تحقیـق می‌باشـد.

پیشنهادها

در جهـت بهبـود کارآمـدی و اثربخشـی لایحـه تقسـیمات کشـوری در توسـعه پایـدار سـرزمینی پیشـنهادهای زیـر ارائـه می‌گـردد:

– تقویـت نـگاه کارشناسـی و فضـای گفتمـان مبتنـی بـر ضـرورت توسـعه مطلـوب سـرزمینی از قانون‌گـذاری گرفتـه تـا اجـرا و نظـارت.

– تصویرسـازی پیامدهـای روندهـای کنونـی در سـاختارهای مدیریـت سـرزمینی به‌ویـژه از منظـر قانون‌گـذاری.

– طراحـی سـازوکار نهادی–مدیریتـی به‌صـورت علمـی و دقیـق متناسـب بـا سـاختارهای تاریخـی– جغرافیایی سـرزمین و نیـاز موجـود.

منابع

- احمدی‌پـور، ز.، & منصوریـان، ع. (۱۳۸۵). تقسـیمات کشـوری و بی‌ثباتـی سیاسـی در ایـران (۱۳۵۷–۱۲۸۵). ژئوپلیتیـک، ۲(۳): ۶۲–۸۹.
- بانـک اطلاعاتـی تقسـیمات کشـوری ایـران بـر اسـاس اسـتان، شـهرها، روسـتاها (آخریـن بـروز رسـانی تـا ۲۸/۱۱/۱۳۹۸)
- حافـظ نیـا، م.، و قالیبـاف، م. (۱۳۸۰). راهبـرد توزیـع فضایـی قـدرت سیاسـی در ایـران از طریـق توسـعه نهادهـای محلـی. تحقیقـات جغرافیایـی، ۲(۶۱): ۳۹–۶۱
- رشـیدی، م.، پـور، ع. ع.، شـکری، ر. ا. ح. و.، و سـعیدزاده، م. (۱۳۹۵). آسیب‌شناسـی ژئوپلیتیکـی تقسـیمات کشـوری ایـران از منظـر آمایـش سـرزمین. نشـریه جغرافیـای سیاسـی، ۱(۳)، ۱۵۵–۱۸۶.
- کاویانـی راد م. (۱۳۹۲). پـردازش مفهـوم «قلمـرو» از منظـر جغرافیـای سیاسـی. برنامه‌ریـزی و آمایـش فضـا. ۱۷ (۴) :۴۳–۶۲
- علی‌الحسـابی، م.، & دانشـمند، س. (۱۳۸۷). ارزیابـی ظرفیـت همجـواری قلمروهـای فضایـی در واحـد مسـکونی. نشـریه بین‌المللـی مهندسـی صنایـع و مدیریـت تولیـد (فارسـی) (نشـریه بین‌المللـی علـوم مهندسـی)، ۱۹(۶ (ویژه‌نامـه مهندسـی معمـاری و شهرسـازی)).
- لطفـی، ح. (۱۳۹۵). سـازماندهی سیاسـی فضـا بـر اسـاس شـاخص‌های توسـعه پایـدار در پراکنـش فضایـی نابرابری‌هـای ناحیه‌ایـی در سـه اسـتان خراسـان بـزرگ. پژوهشـنامه خراسـان بـزرگ، ۷–(۲۴)، ۷۵–۹۰.
- مجتهـدزاده، پ. (۱۳۹۵). درآمـدی بـر فلسـفهٔ روابـط جغرافیـا و سیاسـت. سیاسـت، ۳۷(۴۶)، ۲۲۹–۲۴۸.
- Agnew, J., & Muscarà, L. (2012). Making political geography: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bairoch, P. (2013). The economic development of the Third World since 1900: Routledge.
- Crawford, J. (2019). Brownlie's principles of public international law: Oxford University Press, USA.
- Geldermann, J & ,.Rentz, O. (2000). Bridging the gap between american and european MADM-approaches. Paper presented at the 51st Meeting of the European Working Group Multicriteria Aid for Decisions, Madrid.
- Jones, M., Jones, R., Woods, M., Whitehead, M., Dixon, D., & Hannah, M. (2014). An introduction to political geography: space, place and politics: Routledge.
- Kitchin, R., & Thrift, N. (2009). International encyclopedia of human geography: Elsevier.
- Muir, R. (2015). Modern political geography: Macmillan International Higher Education.
- O'loughlin, J., Toal, G., & Chamberlain-Creangă, R. (2013). Divided space, divided attitudes? Comparing the Republics of Moldova and Pridnestrovie (Transnistria) using simultaneous surveys. Eurasian Geography and Economics, 54(2), 227-258.
- Polèse, M. (1999). From regional development to local development: On the life, death and rebirth (?) of regional science as a policy relevant science. Canadian Journal of Regional Science, 22(3), 299-315.
- Sanderson, M. R. (2018). The Sociology of Development Handbook. In: SAGE Publications Sage CA: Los Angeles, CA.
- Vartanian, O., Navarrete, G., Chatterjee, A., Fich, L. B., Leder, H., Modroño, C., ... Skov, M. (2013). Impact of contour on aesthetic judgments and approach-avoidance decisions in architecture. Proceedings of the National Academy of Sciences, 110(Supplement 2), 10446-10453.
- Wilk, W. (2004). The effect of changes in administrative division on the economic position of the largest cities in Poland. Miscellanea Geographica, 11(1), 241-247.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-15]